

Da pacem domine του Arvo Pärt, βασισμένο σε μεσαιωνικές ιδέες

1. Εισαγωγή

II
D
A pácem, Dómine, in di-é-bus nóstris :
Give peace O Lord in (these) days of ours

qui- a non est á-li- us qui rúgnet pro nóbis,
for (there does) not exist another who would fight for us,

ni-si tu Dé-us nóster.
except Thee O God of us

Η σύνθεση “Da pacem Domine” (Δώσε μας ειρήνη, Κύριε) του Arvo Pärt για τετράφωνη χορωδία ή τέσσερις σολίστες a capella (2004/2006) βασίζεται σε τέσσερις μεσαιωνικές ιδέες:

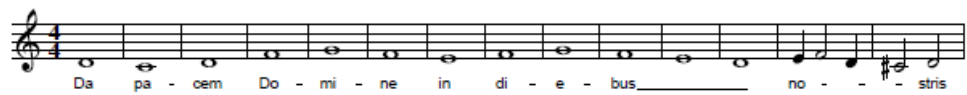
- α. την τεχνική του cantus firmus (άλτο)
- β. την τεχνική του organum (παράλληλη 10^η μεταξύ της άλτο και του μπάσου)
- γ. την τεχνική hocket (χόκετ) (μεταξύ της σοπράνο και του τενόρου)
- δ. την πτώση faux bourdon (φο μπουρντόν) (ως την αρχή της “varietas”)

1. Cantus firmus

Ο Pärt χρησιμοποιεί ένα Γρηγοριανό μέλος ως cantus firmus – δηλαδή μια έτοιμη μελωδία που αποτελεί τη βάση της σύνθεσης. Αυτό ήταν η τυπική πρακτική σε όλο τον 13^ο αιώνα. Τον 14^ο αιώνα, η τεχνική αυτή συνέχισε να χρησιμοποιείται στο μεγαλύτερο μέρος της θρησκευτικής φωνητικής μουσικής, αλλά οι συνθέτες άρχισαν να πειραματίζονται με διάφορες μορφές της τεχνικής του cantus firmus. Σχεδόν πάντα, το cantus firmus ήταν επιλεγμένο μέσα από το Γρηγοριανό μέλος.

Ο Pärt επέκτεινε το μέλος με σμικρύνσεις στην κατάληξη της φράσης τυπικών πτωτικών στοιχείων (η μόνη εξαίρεση είναι η σμίκρυνση στο μέτρο 17/18 μέσα στη φράση). Δύο παραδείγματα:

Εικόνα 1: επεξεργασμένη καταληκτική φράση “Da pacem Domine in diebus nostris”



Εικόνα 2: επεξεργασμένη καταληκτική φράση “nisi tu Deus noster”



2. Παράλληλο organum

Τα πρώτα πειράματα πολυφωνικής σύνθεσης σε δύο φωνές, που ονομάζουμε organum, έχουν δύο χαρακτηριστικά: παράλληλη κίνηση και ίδιες αξίες. Ένα εγχειρίδιο του 9^{ου} αιώνα δίνει λεπτομέρειες παράλληλου διπλασιασμού του cantus firmus στην τέταρτη, την πέμπτη ή την οκτάβα. Προς το τέλος του 12^{ου} αιώνα υπάρχει ένα αγγλικό organum (γνωστό ως gyngel) όπου οι φωνές κινούνται παράλληλα σε διάστημα 3^{ης}.

Ο Pärt εφαρμόζει την μεσαιωνική τεχνική του organum στο Da pacem Domine (εκτός από ένα σημείο στο μέτρο 37). Χρησιμοποιεί παράλληλη κίνηση σε διάστημα 10^{ης} ανάμεσα στην alto (που είναι το cantus firmus ή vox principalis) και τον μπάσο (που είναι το vox organalis, δηλαδή το ακομπανιμέντο ή η αρμονική στήριξη). Ως παράδειγμα παραθέτουμε την αρχή του έργου:

Musical score for the beginning of the organum. It shows two staves: the upper staff is labeled "Vox principalis" and the lower staff is labeled "Vox organalis". The lyrics "Da pa - cem Do - mi - ne in di - e - bus" are written under the upper staff. The notation shows a tenor line (Vox principalis) and a bass line (Vox organalis) moving in parallel motion with a tenth interval.

3. Τεχνική hocket

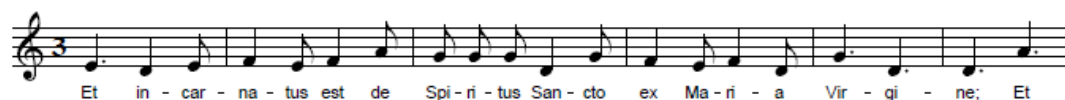
Στην ευρωπαϊκή μουσική, η τεχνική χόκετ χρησιμοποιούταν κυρίως στη φωνητική μουσική του 13^{ου} και του 14^{ου} αιώνα. Ήταν βασικό χαρακτηριστικό της σχολής Notre Dame στη διάρκεια της ars antiqua, όπου εμφανίζεται στη θρησκευτική φωνητική μουσική. Τον 14^ο αιώνα, η τεχνική εμφανίζεται πολύ συχνά στην κοσμική φωνητική μουσική. Η λέξη προέρχεται από την γαλλική “hoquet” και σημαίνει ξαφνικό σταμάτημα, εμπόδιο, λόξυγκας.

Τον 13^ο και 14^ο αιώνα οι συνθέτες και θεωρητικοί της μουσικής ορίζουν το χόκετ ως σπάσιμο της μελωδίας ανεξάρτητες νότες ή μικρές φράσεις παρεμβάλλοντας παύσεις (δείτε παρακάτω το παράδειγμα του Μασώ). Σε ορισμένες περιπτώσεις της μεσαιωνικής πρακτικής του χόκετ, μία μελωδία μοιράζεται σε δύο (ή περισσότερες) φωνές ώστε όταν η μια έχει παύση να ακούγεται η άλλη (δείτε παρακάτω το Credo και το hocket από το χειρόγραφο Old Hall του 14^{ου} αιώνα).

Εικόνα 4: απόσπασμα από το Hocquetus David του Machaut (γύρω στο 1300-1377)



Εικόνα 5: Credo από το χειρόγραφο Old Hall του 14^{ου} αιώνα



Εικόνα 6: Χόκετ βασισμένο στο παραπάνω Credo



Η τεχνική χόκετ εφαρμόζεται στην σοπράνο και τον τενόρο του Da pacem Domine: η μελωδίες τους σπάνε σε ανεξάρτητες νότες (δείτε την επανάληψη ρυθμικών μοτίβων στη σοπράνο και τον τενόρο). Επιπλέον, και οι δύο μελωδίες είναι επεξεργασία μιας RE ελάσσονας τρίφωνης συγχορδίας ώστε να σχετίζονται. Θα περιγράψαμε το παιχνίδι ανάμεσα στη σοπράνο και τον τενόρο ως ετεροφωνία: διαφορετικές μορφές της ίδιας μελωδίας που εκτελούνται ταυτόχρονα εδώ από δύο φωνές.

Εικόνα 7: Hocket στο Da Pacem Domine του Arvo Pärt

The image displays a musical score for the hymn 'Da Pacem Domine' by Arvo Pärt. It is arranged in two systems, each with four staves: two vocal staves (Soprano and Alto) and two organ staves (Right and Left Hand). The music is in 4/4 time and features a hocket texture, where the vocal and organ parts alternate notes in a rhythmic pattern. The lyrics are: 'Da - - - pa - - - - - cem Do - - - - -' and '- - - mi - - - - - ne in di - - - - -'. The organ part consists of simple, sustained notes that complement the vocal lines.

Ο Pärt χωρίζει τις νότες του organum από σύντομες παύσεις.

Εικόνα 8: Ρυθμική οργάνωση του Da pacem Domine

The image displays a musical score for the hymn 'Da Pacem Domine' by Arvo Pärt, focusing on the rhythmic organization of the organ part. It is arranged in two systems, each with four staves: two vocal staves (Soprano and Alto) and two organ staves (Right and Left Hand). The music is in 4/4 time. The organ part features a rhythmic pattern of quarter notes and rests, creating a steady accompaniment for the vocal lines. The lyrics are: 'Da - - - pa - - - - - cem Do - - - - -' and 'Da pa - - - cem Do - - - mi - - - ne in di - - -'. The organ part consists of simple, sustained notes that complement the vocal lines.

Εικόνα 9: Πτώση στυλ Μασώ

The image displays a musical score for the hymn 'Da Pacem Domine' by Arvo Pärt, focusing on the 'Māso' style descent. It is arranged in two systems, each with four staves: two vocal staves (Soprano and Alto) and two organ staves (Right and Left Hand). The music is in 4/4 time. The organ part features a rhythmic pattern of quarter notes and rests, creating a steady accompaniment for the vocal lines. The lyrics are: 'Da - - - pa - - - - - cem Do - - - - -' and 'Da pa - - - cem Do - - - mi - - - ne in di - - -'. The organ part consists of simple, sustained notes that complement the vocal lines.